

บทที่ 4

บัตรเครดิต

ความหมายของบัตรเครดิต

บัตรแทนเงินสดที่ออกโดยธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงิน รวมทั้งบริษัทอื่น ๆ ซึ่งจัดว่าเป็นประเภทของบัตรเครดิตที่สามารถใช้แทนเงินสดในการชำระเงินสดได้ โดยมีการให้สินเชื่อในการชำระเงินเป็นการชำระเงินให้สถาบันที่ออกบัตรที่หลัง ซึ่งจะต้องจ่ายดอกเบี้ยสินเชื่อให้กับสถาบันที่ออกบัตร ทั้งนี้สถาบันออกบัตรจะกำหนดวงเงินใช้จ่ายสำหรับการเบิกถอนเงินสดล่วงหน้าไว้ส่วนหนึ่ง และกำหนดวงเงินที่ใช้ซื้อสินค้าไว้ส่วนหนึ่ง

ประวัติความเป็นมาของบัตรเครดิต

บัตรเครดิตถือกำเนิดเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1920 ในประเทศสหรัฐอเมริกา ออกโดยบริษัทน้ำมันและโรงแรมชั้นนำได้ออกบัตรเครดิตให้กับลูกค้าเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ในเครือข่ายของตนเองเป็นแบบสินเชื่อเท่านั้น ซึ่งบริการดังกล่าวได้ให้ความสะดวกสบายโดยไม่ต้องพกเงินสดติดตัวเพื่อไปใช้เติมน้ำมัน แต่จะสามารถชำระเงินด้วยวิธีการชำระเงินผ่านบัตรเครดิตและในช่วงสิ้นเดือนจึงค่อยเรียกเก็บเงินจากลูกค้า ต่อมาในปี ค.ศ. 1950 ได้มีนักธุรกิจชาวอเมริกา ชื่อ Mr. Frank X. McNamara ได้พาแขกไปเลี้ยงรับรอง ณ ภัตตาคารแห่งหนึ่ง เมื่อรับประทานอาหารเสร็จก็ปรากฏว่าเขาไม่มีเงินจ่ายค่าอาหาร และเขาได้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการทำหนังสือสัญญาขึ้นมาเพื่อเป็นหลักประกันให้กับเจ้าของภัตตาคาร จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ Mr. Frank X. McNamara เกิดความคิดขึ้นมาว่า เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการชำระหนี้และไม่ต้องพกพาเงินสด Mr. Frank X. McNamara จึงได้ร่วมมือกับ Mr. Ralph E. Schneider ออกบัตรเครดิตใบแรกของโลก คือ บัตรไดเนอร์สคลับ (Diner 's Club) ซึ่ง Mr. Frank X. McNamara ได้ดัดแปลงมาจากการให้กู้ยืมเงินของบริษัทของตน วิธีการคือ ลูกค้าจะมีบัญชีสินเชื่อ (บัตรเครดิต) กับร้านค้าปลีกต่าง ๆ เมื่อถึงเวลาชำระเงินลูกค้าหรือผู้ถือบัตรจะต้องชำระค่าสินค้าและค่าดอกเบี้ย จากการดำเนินงานของบริษัทของ Mr. Frank X. McNamara จึงส่งนาย Mr. Ralph E. Schneider ให้ดำเนินการตามกฎหมาย ในปี ค.ศ. 1951 บัตรเครดิตได้ถูกปรับปรุงเพื่อนำมาใช้กับร้านค้าปลีกจนสามารถขยายสินเชื่อได้มากขึ้น เนื่องจากมีธนาคารเข้ามารับผิดชอบทางด้านสินเชื่อ ธนาคารจะเป็นผู้จัดการด้านบัญชี การแจ้งหนี้

การรับชำระหนี้หรือชำระเงินสดกับธนาคาร หากผู้ถือบัตรชำระเต็มจำนวนจะไม่ต้องเสียดอกเบี้ย แต่หากว่าผู้ถือบัตรชำระเพียงบางส่วน ธนาคารหรือผู้ออกบัตรชำระเพียงบางส่วน ธนาคารหรือผู้ออกบัตรจะคิดค่าธรรมเนียมดอกเบี้ยตามกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ สำหรับร้านค้าที่รับบัตรเมื่อขายสินค้าจะทำใบสลิปขายสินค้า (Sale Slip) ขึ้นและให้ผู้ถือบัตรเซ็นชื่อกำกับไว้ ร้านค้าจะรวบรวม ร้านค้าจะรวบรวมใบสลิปขายสินค้ามาฝากเข้าบัญชีของธนาคาร โดยธนาคารจะเครดิตเข้าบัญชีหักค่าส่วนลด ซึ่งธนาคารได้ตกลงไว้ล่วงหน้า แผนบัตรเครดิตหรือบัญชีเงินเชื่อของ Frank National Bank ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วจนมีการอนุญาต (Licensing) ให้ธนาคารอื่นปฏิบัติตาม ในปี ค.ศ. 1958 บริษัท อเมริกัน เอ็กซ์เพรส ได้ออกบัตรเครดิตอเมริกันเอ็กซ์เพรสให้ชาวอเมริกันได้ใช้งานมาถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งธุรกิจในการก่อตั้งบริษัท อเมริกัน เอ็กซ์เพรส ในปี ค.ศ. 1841 เมื่อ มร.เฮนรี เวลส์ ได้เริ่มก่อตั้งบริษัท เวลส์ขึ้นทำธุรกิจทางด้านบริการขนส่งสินค้า เงินตรา และเอกสารทางการเงิน ระหว่างเมือง Buffalo, New York, Albany ธุรกิจของบริษัทจะเน้นไปในเรื่องการขนส่งทางบก และได้เริ่มบริการรับ-ส่งไปรษณีย์ภัณฑ์ภายใต้ชื่อ Pony Express (ม้าด่วน) และกิจการก็ได้มีการปรับปรุงมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 บริษัทได้แนะนำสินค้าใหม่ 2 ชนิดด้วยกัน คือ ธนาณัติ และเช็คเดินทาง พร้อมกันนั้นก็ได้นำเนินธุรกิจด้านการท่องเที่ยวด้วย และได้ดำรงรักษาสินค้าและบริการเหล่านี้เป็นสินค้าและบริการหลักเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะเช็คเดินทางเรือที่เรียกกันในนาม American Express Travelers Cheques ก็ได้รับการวิวัฒนาการจนเป็นที่นิยมรู้จักกันอย่างแพร่หลาย หลังจากนั้นบัตรอเมริกัน เอ็กซ์เพรส ก็ได้ออกมาสู่สังคมชาวอเมริกันและได้มีการโฆษณาออกมาสู่ท้องตลาดจนเป็นที่รู้จักกันทั่วทุกหนทุกแห่ง หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1960 ธนาคาร Ches Manhattan Bank ในนิวยอร์ก และธนาคารแห่งอเมริกา (Bank of America) ได้ปรับปรุงระบบการทำงานพร้อมทั้งจัดตั้งส่วนงานและออกบัตรเครดิตชื่อ Bank America Card ออกมาสู่ท้องตลาด หลังจากนั้นก็ได้เปลี่ยนเป็นบัตรวีซ่า (Visa Card) เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของธนาคารอื่น ๆ ในสหรัฐอเมริกาและที่อื่น ๆ ที่ประสงค์จะขอร่วมให้บริการ สำหรับบัตรมาสเตอร์การ์ด (Master Card) นั้นได้ถือกำเนิด เมื่อปี ค.ศ. 1966 จากความร่วมมือของธนาคารในแถบตะวันออกของสหรัฐอเมริกา ร่วมมือกับเวลล์ฟาร์ออกบัตรเครดิตชื่อ มาสเตอร์ชาร์จ (Master Charge) ซึ่งก็คือบัตรมาสเตอร์การ์ด (Master Card) ในปัจจุบันนั่นเอง

ความเป็นมาของบัตรเครดิตในประเทศไทย

บัตรเครดิตได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2503 เริ่มจากการที่มีชาวต่างชาตินำบัตรเครดิตเข้ามาใช้ชำระค่าสินค้าและบริการตามร้านค้า ห้างร้าน โรงแรมต่าง ๆ ในประเทศไทย ทำให้ในปี พ.ศ.2512 เป็นปีที่บริษัทไดเนอร์สคลับเริ่มเข้ามาบุกเบิกตลาดในประเทศไทย โดยในสมัยนั้นธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ร่วมด้วยนายชาติรี โสภณพานิช เป็นกรรมการผู้จัดการในระยะเริ่มแรกของการทำตลาดเป็นเรื่องยุ่งยาก เนื่องจากธุรกิจบัตรเครดิตนั้นยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควร จึงต้องใช้วิธีการออกบัตรฟรีเป็นกลยุทธ์ทางการตลาด ต่อมาปี พ.ศ.2520 บริษัท อเมริกัน เอ็กซ์เพรส จึงเข้ามาให้บริการทางด้านบัตรเครดิตในประเทศไทย โดยเซ็นสัญญากับบริษัทซีทีวี จำกัด เพื่อเป็นสถานธุรกิจบ้านเิงรับบัตรอเมริกันเอ็กซ์เพรส สำหรับบัตรเครดิตที่ออกโดยธนาคารพาณิชย์ไทย ได้แก่บัตรเครดิตธนาคารกรุงศรีฯ ซึ่งเป็นบัตรเครดิตที่ธนาคารกสิกรไทยร่วมมือกับธนาคารศรีนครออกบัตรเครดิตนี้ขึ้นมา ซึ่งบัตรเครดิตชนิดนี้จะสามารถใช้เพื่อชำระค่าสินค้าและบริการได้ในประเทศเท่านั้น ซึ่งจากการที่ธนาคารกสิกรไทยมีความพร้อมทางด้านการบริการมากกว่าธนาคารศรีนคร ผู้ถือบัตรส่วนใหญ่จึงเป็นผู้ที่มีบัญชีกับธนาคารกสิกรไทย จึงทำให้รายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับธนาคารกสิกรไทยมากกว่าธนาคารศรีนคร สภาพความเหลื่อมล้ำดังกล่าวเป็นสาเหตุที่ต้องทำให้มีการยกเลิกความร่วมมือทางธุรกิจบัตรเครดิตของทั้งสองธนาคาร ธนาคารกสิกรไทยจึงออกมาทำบัตรเครดิตของตนเอง ในขณะที่ธนาคารศรีนครดูแลบัตรอเนกประสงค์

ผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจบัตรเครดิต

ผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจบัตรเครดิตสามารถจำแนกได้เป็น 4 ฝ่าย คือ ผู้ออกบัตร ร้านค้า ผู้รับบัตร และผู้ควบคุมดูแลธุรกิจบัตรเครดิต

ผู้ออกบัตรเครดิต ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทผู้ให้บริการบัตรเครดิต บริษัทห้างร้านต่าง ๆ เป็นต้น มีหน้าที่เป็นผู้ออกบัตรเครดิตและดำเนินการให้ผู้ถือบัตรเครดิตสามารถใช้ประโยชน์จากบัตรเครดิตในการชำระค่าใช้จ่ายและค่าบริการต่าง ๆ จากร้านค้าและสถานบริการที่ได้ตกลงกับผู้ออกบัตรเครดิตเอาไว้แล้ว โดยผู้ออกบัตรเครดิตจะได้ประโยชน์ทางใดทางหนึ่งหรือหลายทางในลักษณะต่อไปนี้ ได้แก่ ค่าธรรมเนียมการออกบัตรทั้งค่าธรรมเนียมแรกเข้าและค่าธรรมเนียมรายปี รวมทั้งค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ผู้ให้บริการเป็นผู้กำหนด เช่น ค่าธรรมเนียมการเบิกถอนเงินสดล่วงหน้า

ดอกเบี้ยชำระจากผู้ถือบัตรเครดิต ค่าเบี้ยปรับ และส่วนลดการทำเลี้ยวรายการซื้อขายต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้ออกบัตรเครดิตยังยอมเป็นผู้รับความเสี่ยงทั้งหมดในกรณีที่ไม่สามารถเรียกเก็บเงินจากผู้ถือบัตรเครดิตอีกด้วย

ผู้ถือบัตรจะได้รับประโยชน์ในการใช้บัตรเครดิตชำระค่าสินค้าและบริการต่าง ๆ เช่น ความสะดวกสบาย ความปลอดภัยอันเกิดจากการที่ไม่ต้องพกพาเงินสดติดตัวเป็นจำนวนมาก การเป็นที่ยอมรับของร้านค้าผู้รับบัตรเครดิต การได้รับสิทธิพิเศษบางประการที่ร้านค้าหรือผู้ออกบัตรจัดให้มีขึ้น สามารถเบิกถอนเงินสดฉุกเฉินล่วงหน้าสำหรับบรรเทาความเดือดร้อนได้ สำหรับบัตรเครดิตบางประเภทผู้ถือบัตรอาจได้ประโยชน์จากการได้รับข้อมูลข่าวสารบางประการจากผู้ออกบัตรเครดิตที่ส่งมาให้ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้ถือบัตรเครดิตมีหน้าที่ต้องชำระเงินภายในกำหนดระยะเวลาตามข้อตกลง ตลอดจนชำระค่าธรรมเนียม ดอกเบี้ย หรือค่าเบี้ยปรับตามที่ตกลงกันได้

ร้านค้าผู้รับบัตร มีหน้าที่ยินยอมให้ผู้ถือบัตรเครดิตชำระค่าสินค้าและบริการต่าง ๆ ด้วยบัตรเครดิตแทนการชำระด้วยเงินสดด้วยความสุจริตและความระมัดระวังตามสมควร โดยร้านค้าจะเรียกเก็บเงินจากผู้ออกบัตรเครดิตในภายหลังต่อไป ประโยชน์ที่ได้รับคือ การเพิ่มปริมาณการขายสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้นจากสมาชิกผู้ถือบัตรเครดิต และการจตุรายการพิเศษที่อาจจัดขึ้นมาเองหรือร่วมกับผู้ออกบัตรเครดิต โดยสามารถส่งผ่านข้อมูลข่าวสารทางช่องทางสื่อสารระหว่างผู้ออกบัตรเครดิตกับผู้ถือบัตรเครดิต โดยยอมเสียส่วนลดให้แก่ผู้ออกบัตรเครดิตเพื่อเป็นค่าบริการเรียกเก็บเงินจากผู้ถือบัตรเครดิต

ผู้ควบคุมดูแลธุรกิจบัตรเครดิต ได้แก่ คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) ในฐานะที่บัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาโดยมีผลบังคับ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ทั้งนี้ทำให้บัตรเครดิตทุกชนิดและทุกประเภทต้องอยู่ภายใต้กฎหมายดังกล่าวอันก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ใช้บริการซึ่งแต่เดิมมีความแตกต่างในสาระของสัญญาของผู้ให้บริการบัตรเครดิตแต่ละรายอยู่พอสมควร ส่วนธนาคารแห่งประเทศไทยในฐานะผู้กำกับดูแลธนาคารพาณิชย์ ตามพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ซึ่งควบคุมดูแลธุรกิจบัตรเครดิตในส่วนสถาบันการเงิน ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ที่เป็นผู้ออกบัตรชนิด Bank Card และการควบคุมการใช้จ่ายอันเกิดจากการนำบัตรเครดิตไปใช้ในต่างประเทศ ทั้งนี้ธนาคารแห่งประเทศไทยควบคุมคุณสมบัติของผู้ถือบัตร ดูแลการใช้จ่ายอันเกิดจากบัตรเครดิตเพื่อให้เหมาะสมกับพัฒนาการด้านเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ ตลอดจนอัตราดอกเบี้ยอ้างอิง เป็นต้น อย่างไรก็ตามธนาคารแห่งประเทศไทยไม่อาจ

ควบคุมและกำกับดูแลบัตรเครดิตภายในประเทศที่ผู้ออกบัตรไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์ได้ อันอาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านการแข่งขันของธุรกิจบัตรเครดิตในอนาคต

ประเภทของบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ไทย

การจัดแบ่งประเภทของบัตรเครดิตตามการใช้งานสามารถแบ่งได้ดังนี้

ประเภทของบัตรเครดิตแบ่งตามอาณาเขตการใช้บัตร

1. International Credit Card หรือบัตรเครดิตซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งในและต่างประเทศ ในประเทศไทยมีทั้งหมด 5 บริษัทดังต่อไปนี้คือ บัตรวิซ่า บัตรไดเนอร์สคลับ บัตรอเมริกันเอ็กซ์เพรส บัตรเจบีซี และบัตรมาสเตอร์การ์ด เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงบัตรเครดิตที่ออกโดยการเป็นบัตรร่วมระหว่างธนาคารพาณิชย์ร่วมกับบริษัทวิซ่าอินเตอร์เนชันแนล (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัทเจบีซี (ประเทศไทย) จำกัด สำหรับบัตรเครดิตที่ออกโดยสาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศ ผู้ถือบัตรเครดิตสามารถใช้ได้ทั้งในและต่างประเทศทั่วโลก ในประเทศไทยมีทั้งหมด 3 ธนาคาร ได้แก่ บัตรเครดิตซิตี้แบงก์ บัตรเครดิตธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ และบัตรเครดิตธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์

2. Local Credit Card หรือบัตรเครดิตไทย บัตรเครดิตประเภทนี้จะใช้ได้เฉพาะในประเทศไทย ไม่สามารถนำออกไปใช้ในต่างประเทศได้ เพราะยังไม่มีข้อตกลงระหว่างธนาคารและร้านค้าในต่างประเทศ ในประเทศไทยมีทั้งหมด 3 บริษัท ได้แก่

2.1 บัตรเครดิตที่ออกโดย บริษัท จีอี แคปปิตอล (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งออกบัตรเครดิตทั้งหมด 4 ชนิดคือ บัตรเครดิตเฟิร์สช้อยส์ บัตรเครดิตเพาเวอร์บาย บัตรเชลล์ทรูการ์ด บัตรเครดิตเทสโก้โลตัส

2.2 บัตรอออน ธนสินทรัพย์ (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน)

2.3 บัตรสยาม เอ แอนด์ ซี จำกัด หรือที่เรียกว่า บัตรเครดิต อี ซี บาย

สำหรับบัตรเครดิตที่ออกโดยธนาคารพาณิชย์ไทย และบัตรเครดิตที่ออกโดยธนาคารพาณิชย์ไทยที่ถือหุ้นโดยสถาบันการเงินต่างชาติ มีทั้งหมด 9 ธนาคาร โดยผู้ถือบัตรเครดิตสามารถใช้บัตรเครดิตได้เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ได้แก่ บัตรเครดิตธนาคารกรุงเทพ บัตรเครดิตธนาคารกสิกรไทย บัตรเครดิตธนาคารไทยพาณิชย์ บัตรเครดิตธนาคารกรุงไทย บัตรเครดิตธนาคารกรุงศรีอยุธยา บัตรเครดิตธนาคารนครหลวงไทย บัตรเครดิตธนาคารทหารไทย บัตรเครดิตธนาคารยูโอบีรีตันสิน และบัตรเครดิตธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์ดอ์นครอน

นอกจากนี้ยังมีบัตรเครดิตที่ออกโดยห้างสรรพสินค้า ซึ่งบัตรเครดิตประเภทนี้สามารถใช้ซื้อสินค้าได้เฉพาะในห้างสรรพสินค้าที่เป็นผู้ออกบัตรเท่านั้น ได้แก่ บัตรเครดิตเทสโก้โลตัส บัตรเครดิตไอเซตัน บัตรเครดิตเดอะมอลล์ บัตรเครดิตเอ็มโพเรียม บัตรโรบินสันเครดิตการ์ด

ประเภทของบัตรเครดิตแบ่งตามกลุ่มผู้ออกบัตร ได้แก่

1. Store Card / Private Label หรือบัตรเครดิตที่ออกโดยร้านค้า หรือห้างสรรพสินค้าซึ่งสามารถใช้ได้เพียงในร้านค้าหรือห้างสรรพสินค้าเท่านั้น โดยผู้ใช้บัตรจะใช้บัตรดังกล่าวในการชำระค่าสินค้าห่วยการหักบัญชีธนาคารเมื่อถึงเวลาชำระคืน ตามระยะเวลาเครดิตที่ผู้ออกบัตรเครดิตกำหนดไว้ เช่น บัตรเชลทรัลการ์ด บัตรโรบินสันเครดิตการ์ด บัตรเพาเวอร์บาย บัตรเทสโก้โลตัส เป็นต้น

2. บัตรเครดิตที่ออกโดยบริษัทบัตรเครดิตที่มำตั้งบริษัทในเครือ หรือสาขาในประเทศไทย ได้แก่ บัตรไดเนอร์สคลับ บัตรอเมริกันเอ็กสเพรส ซึ่งผู้ออกบัตรจะออกให้กับผู้ขอที่มีฐานะการเงินซึ่งตรวจสอบแล้วว่าเชื่อถือได้ และมีการชำระเงินคืน โดยวิธีการหักบัญชีเงินฝากตามแต่เจ้าของบัตรจะระบุให้แก่ผู้ออกบัตร

3. บัตรเครดิตที่ออกโดยธนาคารพาณิชย์ของไทย มีทั้งบัตรเครดิตที่เป็นของธนาคารไทยเอง และบัตรเครดิตที่เป็นของธนาคารหรือสถาบันในต่างประเทศ แต่ธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นผู้ร่วมออกบัตรเครดิต ผู้ขอบัตรมักจะต้องเปิดบัญชีเงินฝากประจำเพื่อเป็นหลักประกันค้ำประกัน หรือต้องมีหลักฐานที่ผ่านการตรวจสอบและยอมรับของธนาคารแล้ว เช่น บัตรเครดิตธนาคารกสิกรไทย บัตรวิซ่า เป็นต้น

ประเภทของบัตรเครดิตแบ่งตามประโยชน์ใช้สอย ได้แก่

1. Charge – It Card หรือ Charge Card คือการใช้บัตรเครดิตจ่ายเงินสด เมื่อซื้อสินค้าหรือใช้บริการแล้วจึงเรียกเก็บเงินภายหลังจากผู้ใช้ ตามกำหนดระยะเวลาที่ตกลงกันได้ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม ประโยชน์ที่ผู้ออกบัตรจะได้รับคือ ส่วนลดต่าง ๆ ที่ร้านค้าจ่ายให้และค่าธรรมเนียมที่ผู้ออกบัตรจะต้องจ่ายให้เป็นรายปี

2. Cash Card คือบัตรเครดิตที่ใช้เบิกเงินสดได้ซึ่งอาจจะเบิกผ่านเครื่องเอทีเอ็ม หรือเคาน์เตอร์ของธนาคารพาณิชย์ โดยไม่จำเป็นต้องมีเงินในบัญชี ถือเป็น การเบิกเงินสดล่วงหน้า (Overdraft) ผู้ออกบัตรจะเรียกเก็บเงินที่เบิกล่วงหน้าไปนั้นในภายหลัง พร้อมดอกเบี้ยตามเวลาที่ตกลงกันได้

ประเภทของบัตรเครดิตแบ่งตามวัตถุประสงค์การใช้ ได้แก่

1. บัตรเครดิตอเนกประสงค์ (Limited -Purpose Credit Card) เพื่อใช้ซื้อสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือจำกัดประเภทของสินค้าและบริการที่ใช้หรืออาจจะใช้ซื้อสินค้าหรือบริการจากบริษัทแห่งเดียวหรือกลุ่มเดียวกันเท่านั้น เช่น บัตรเครดิตที่ออกโดยห้างสรรพสินค้าหรือร้านอาหาร เป็นต้น

2. บัตรเครดิตอเนกประสงค์ (Multi - Purpose or Universal Credit Card) ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

2.1 Company Card หรือ Charge Card จะเป็นบัตรเครดิตมุ่งด้านการเดินทางและความบันเทิง (Travel and Entertainment Card) เรียกโดยย่อ เช่น บัตรไดเนอร์ส- คลับ บัตรอเมริกันเอ็กซ์เพรส)

2.2 Bank Card หรือบัตรที่ออกโดยธนาคารพาณิชย์ เช่น บัตรวีซ่าธนาคารกรุงเทพ เป็นต้น Bank Card ของต่างประเทศมี 2 ลักษณะ คือ การให้วงเงิน (Credit Line) เพื่อผ่อนชำระและให้ความสะดวก แต่ Bank Card ของประเทศไทยนั้นการชำระหนี้จะถูกหักออกไปจากบัญชีผู้ออกบัตรเครดิตทันที หลังจากระยะเวลาปลอดหนี้ที่ตกลงกันได้ ระยะเวลาปลอดหนี้นี้ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยถือว่าเป็นการให้สินเชื่อแก่ผู้ออกบัตร จึงเรียกเครดิตที่ออกโดยธนาคารว่า Credit Card

ประเภทของบัตรเครดิตที่แบ่งตามรูปแบบสัญญาบัตรเครดิต โดยขึ้นอยู่กับจำนวนคู่สัญญาที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่

1. บัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 2 ฝ่าย เช่น บัตรเครดิตที่ใช้เฉพาะร้านค้าที่เป็นผู้ออกบัตรหรือสาขาของร้านค้าที่ออกบัตรให้เท่านั้น นิติสัมพันธ์ของคู่สัญญา 2 ฝ่ายในระบบบัตรเครดิตจะมีลักษณะเป็นสัญญาซื้อ-ขายเงินเชื่อ ซึ่งเป็นสัญญาที่ให้ความสะดวกแก่ลูกค้าในการที่จะชำระค่าสินค้าในภายหลังได้ โดยสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาดังกล่าวจะอยู่ภายใต้กฎหมายลักษณะซื้อ-ขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
2. บัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 3 ฝ่าย เช่น บัตรเครดิตมาสเตอร์การ์ด บัตรวีซ่า บัตรไดเนอร์สคลับ เป็นต้น บัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 3 ฝ่ายนี้จะประกอบด้วยผู้ออกบัตร(Issuer) ซึ่งปกติแล้วจะได้แก่ธนาคารหรือบริษัทเอกชนต่าง ๆ ผู้ถือบัตร (Cardholder) และร้านค้าที่ยอมรับบัตรเครดิต (Creditor)
3. บัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 4 ฝ่าย ระบบบัตรเครดิตประเภทนี้นอกจากจะประกอบด้วย ผู้ออกบัตร ผู้ถือบัตร และร้านค้าเช่นเดียวกับบัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 3 ฝ่ายแล้ว ยังมีบุคคลที่ 4 ซึ่งตามปกติได้แก่ ธนาคาร โดยทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของผู้ออกบัตรในการเรียกเก็บเงินจากผู้ถือบัตรและชำระเงินแก่ร้านค้า รายได้ของบุคคลที่ 4 นี้ ได้แก่ ค่าธรรมเนียมที่ผู้ออกบัตรจ่ายให้ตามปริมาณหลักฐานการซื้อ-ขาย (Sales Slip) และจำนวนเงิน (พัฒนพงษ์ , 2548: 52-57)

หลักเกณฑ์การให้บริการบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ไทย

ธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นสถาบันการเงินที่อยู่ในความควบคุมดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทยและกระทรวงการคลัง ภายใต้พระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ในการให้บริการสินเชื่อบัตรเครดิตธนาคารพาณิชย์ไทยจึงต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ หรือเงื่อนไขที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดเกี่ยวกับเรื่องการให้บริการ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติของผู้ถือบัตรเครดิต
2. ดอกเบี้ย ค่าปรับ ค่าธรรมเนียมใด ๆ เกี่ยวกับการใช้บัตรเครดิต
3. การตรวจสอบและการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับการใช้บัตรเครดิต

4. การชำระหนี้และติดตามทวงถามให้ชำระหนี้
5. การจำหน่ายและโอนหนี้
6. การปฏิบัติและการจัดการเกี่ยวกับข้อมูลผู้บริโภค
7. การปฏิบัติเมื่อมีข้อร้องเรียน
8. การจัดทำบัญชีและรายงาน
9. เรื่องอื่น ๆ ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเห็นว่าจำเป็น เพื่อความปลอดภัยของประชาชน

รายละเอียดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ หรือเงื่อนไขการให้บริการสินเชื่อบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ไทยจะเป็นไปตามประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งจะประกาศเปลี่ยนแปลงเมื่อเห็นว่าหลักเกณฑ์เดิมไม่เหมาะสม เช่น ประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 และประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยลงวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2545 (รายละเอียดในภาคผนวก)

การพิจารณาปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ไทย

บัตรเครดิตเป็นสินเชื่อเพื่อการบริโภคประเภทหนึ่งของธนาคารพาณิชย์ไทย ในทางปฏิบัติ การพิจารณาปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ไทยจะแบ่งการทำงานออกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: การหาลูกค้าใหม่

เนื่องจากในปัจจุบันตลาดบัตรเครดิตมีการแข่งขันค่อนข้างสูง การให้สินเชื่อบัตรเครดิตซึ่งในอดีตผู้ขอสินเชื่อจะเป็นฝ่ายเข้าหาธนาคารพาณิชย์ได้เปลี่ยนเป็นการเริ่มได้จากทั้งฝ่ายผู้ขอสินเชื่อและธนาคารพาณิชย์ โดยในส่วนของธนาคารพาณิชย์จะใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อหาลูกค้าใหม่อันนำไปสู่การเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาด (market share) เช่น ส่งใบสมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตไปยังบ้านหรือที่ทำงานสำหรับบุคคลที่มีตำแหน่งหรือมีฐานะอยู่ในเกณฑ์ดีพอสมควร การใช้พนักงานธนาคารพาณิชย์หรือนายหน้าซึ่งมักเป็นพนักงานชั่วคราวออกไปรับสมัครสมาชิกโดยตรงที่บ้านหรือที่ทำงานของลูกค้า และการไปรับสมัครสมาชิกบัตรเครดิตที่ห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ เป็นต้น (กัฟพร และ เวคิน; 2545, 28)

ขั้นตอนที่ 2: การรวบรวมข้อมูล

หลังจากที่สามารถหาลูกค้าใหม่ได้แล้ว ธนาคารพาณิชย์จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ขอสินเชื่อเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาปล่อยสินเชื่อ โดยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ขอสินเชื่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ข้อมูลทางตรง

ข้อมูลทางตรง คือ ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ขอสินเชื่อโดยตรงจากการสัมภาษณ์ผู้ขอสินเชื่อ และจากเอกสารของผู้ขอสินเชื่อซึ่งประกอบไปด้วย ใบสมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ สำเนาเอกสารทางการเงิน และสำเนาเอกสารส่วนตัว อันได้แก่ สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน และสำเนาทะเบียนบ้าน อย่างไรก็ตาม สำเนาเอกสารทางการเงินของผู้มีเงินเดือนประจำกับเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการอิสระจะต่างกัน โดยสำเนาเอกสารทางการเงินของผู้มีเงินเดือนประจำ ประกอบด้วย หนังสือรับรองเงินเดือนจากที่ทำงาน สลิปเงินเดือน 3 ถึง 6 เดือนย้อนหลัง และสำเนาหน้าสมุดบัญชีเงินฝากธนาคาร 3 ถึง 6 เดือนย้อนหลัง ส่วนสำเนาเอกสารทางการเงินของเจ้าของกิจการ ประกอบด้วย สำเนาทะเบียนการค้าเปิดดำเนินการมาแล้วไม่ต่ำกว่า 6 เดือน และ Statement บัญชีกระแสรายวัน 6 เดือนย้อนหลัง รายการเอกสารต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ดังแสดงในตารางที่ 4.1 (กำพร และ เวคิน, 2545: 15-16)

ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงรายการเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบการพิจารณาให้สินเชื่อ
บัตรเครดิต

ผู้มีเงินเดือนประจำ	เจ้าของกิจการหรือ ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ
1) ใบสมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตของ ธนาคารพาณิชย์	1) ใบสมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตของ ธนาคารพาณิชย์
2) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน	2) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน
3) สำเนาทะเบียนบ้าน	3) สำเนาทะเบียนบ้าน
4) หนังสือรับรองเงินเดือนจากที่ทำงาน	4) สำเนาทะเบียนการค้าเปิดดำเนินการ มาแล้วไม่ต่ำกว่า 6 เดือน
5) สลิปเงินเดือน 3 ถึง 6 เดือนย้อนหลัง	5) Statement บัญชีกระแสรายวัน 6 เดือน ย้อนหลัง
6) สำเนาสมุดบัญชีเงินฝากธนาคาร 3 ถึง 6 เดือน ย้อนหลัง	

2. ข้อมูลทางอ้อม

ข้อมูลทางอ้อม คือ ข้อมูลที่ได้รับจากบุคคลหรือสถาบันอื่น ๆ โดยในปัจจุบันธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลทางอ้อมจากแหล่งข้อมูลกลาง เช่น บริษัทที่ประกอบธุรกิจข้อมูลสินเชื่อ (Credit bureau) ซึ่งเป็นศูนย์ที่รวบรวมข้อมูลสินเชื่อของลูกค้าสถาบันการเงินต่าง ๆ เป็นต้น (คำพร และ เวคิน, 2545: 54)

ขั้นตอนที่ 3: การวิเคราะห์สินเชื่อบัตรเครดิต

หลังจากที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ขอสินเชื่อแล้ว ในขั้นตอนต่อไปธนาคารพาณิชย์จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตให้แก่ผู้ขอสินเชื่อ โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การไหลเวียนของเงินในสมุดบัญชีธนาคาร (Statement)

การไหลเวียนของเงินในสมุดบัญชีธนาคารเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุดในการพิจารณาปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ อย่างไรก็ดี หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการไหลเวียนของเงินในสมุดบัญชีธนาคารสำหรับผู้ที่มีเงินเดือนประจำและเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระจะแตกต่างกัน ดังนี้

1.1 การไหลเวียนของเงินฝากในสมุดบัญชีธนาคารสำหรับผู้ที่มีเงินเดือนประจำ

ในกรณีที่ผู้ขอสินเชื่อบัตรเครดิตมีเงินเดือนประจำ สมุดบัญชีธนาคารที่จะนำมาพิจารณาจะเป็นสมุดบัญชีเงินเดือน ทั้งนี้การไหลเวียนของเงินฝากในบัญชีควรมีการไหลเวียนอย่างสม่ำเสมออย่างน้อย 6 เดือน เงินเดือนที่ไหลเวียนผ่านบัญชีจะต้องอยู่ในเกณฑ์ขั้นต่ำที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด และมีเงินออมเหลือเก็บในบัญชี (กำพร และ เวคิน, 2545: 36-37)

1.2 การไหลเวียนของเงินในสมุดบัญชีธนาคารสำหรับเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ

ในกรณีของเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน ธนาคารพาณิชย์จะพิจารณาการไหลเวียนของเงินในบัญชีกระแสรายวัน โดยยอดการหมุนเวียนของเงินในบัญชีไม่ควรต่ำกว่า 500,000 บาทต่อเดือน และมีความถี่ของการหมุนเวียนที่เหมาะสมอันสะท้อนถึงสภาพคล่องของเจ้าของบัญชี (กำพร และ เวคิน, 2545: 24)

2. รายได้

ผู้ขอสินเชื่อจะต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่าที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด ทั้งนี้ในปัจจุบันรายได้ขั้นต่ำที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดเท่ากับ 15,000 บาทต่อเดือน หรือไม่ต่ำกว่า 180,000 บาทต่อปี หรือมีเงินฝากในบัญชีที่ธนาคารพาณิชย์และธนาคารพาณิชย์พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นผู้มีฐานะทางการเงินเพียงพอสำหรับการชำระเงินตามบัตรเครดิตได้ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2545ค)

3. อาชีพ

ธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่จะพิจารณาอนุมัติสินเชื่อบัตรเครดิตให้แก่ผู้ขอสินเชื่อที่มีรายได้แน่นอน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีเงินเดือนประจำ อย่างไรก็ตามในกลุ่มผู้มีเงินเดือนประจำนี้ ธนาคารพาณิชย์จะตัดผู้ที่ประกอบอาชีพซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการเปลี่ยนงานสูงออกจากการพิจารณา เช่น อาชีพเซลล์แมน อาชีพโปรแกรมเมอร์ และอาชีพวิศวกร เป็นต้น (กำพร และ เวทิน, 2545: 21)

4. คะแนนที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูลในใบสมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์

ข้อมูลจากใบสมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตเกี่ยวกับรายได้ ตำแหน่งของงานที่ทำอยู่ ที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายหลัก และทรัพย์สิน ธนาคารพาณิชย์จะนำมาดำเนินการให้คะแนนและประมวลผลซึ่งเรียกว่า “ scoring point ” ในการให้คะแนนข้อมูลในใบสมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวจะมีสูตรคำนวณคือ นำรายได้มาหักด้วยค่าใช้จ่ายหลักแล้ว รายได้สุทธิจะต้องมากกว่าจำนวนเงินผ่อนชำระหนี้ขั้นต่ำที่กำหนดเอาไว้ ผู้ขอสินเชื่อที่ได้ระดับคะแนนสูงได้แก่ ผู้ที่มีที่อยู่อาศัยแน่นอน มีตำแหน่งงานที่มั่นคงและทำมานานกว่า 1 ปี มีเงินเก็บในสมุดบัญชีธนาคาร ไม่มีหนี้สินผ่อนชำระ และมีบุคคลรับรองหรือคนรู้จักที่มีประวัติการเงินดี หากข้อมูลของผู้ขอสินเชื่ออยู่ในทิศทางตรงกันข้าม ผู้ขอสินเชื่อจะได้รับคะแนนระดับที่ต่ำกว่า ทั้งนี้ผู้ขอสินเชื่อที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อบัตรเครดิตต้องได้รับคะแนนผ่านระดับที่ธนาคารพาณิชย์กำหนดไว้ (กำพร และ เวทิน, 2545: 22)

ขั้นตอนที่ 4: การกำหนดวงเงินสินเชื่อ

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิเคราะห์สินเชื่อบัตรเครดิตแล้ว ขั้นตอนต่อไปธนาคารพาณิชย์จะกำหนดวงเงินสินเชื่อสำหรับผู้ขอสินเชื่อ การกำหนดวงเงินสินเชื่อจะต้องเป็นไปตามที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด กล่าวคือ ขนาดของวงเงินสินเชื่อบัตรเครดิตจะต้องมีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้ขอสินเชื่อ และสอดคล้องกับระดับความสามารถในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อ รายได้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ธนาคารพาณิชย์ใช้เป็นข้อพิจารณาในการกำหนดวงเงินสินเชื่อบัตรเครดิต (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2545ค)

ขั้นตอนที่ 5: การจัดทำรายงานเพื่อสรุปผลการพิจารณาปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิต

หลังจากที่ได้ดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 4 แล้ว ธนาคารพาณิชย์จะจัดทำรายงานเพื่อสรุปผลการพิจารณาการปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตให้แก่ผู้ขอสินเชื่อ (คารนิ, ม.ป.ป.: 12)

ขั้นตอนที่ 6: การจัดเก็บข้อมูล

ในขั้นตอนนี้ ธนาคารพาณิชย์จะดำเนินการจัดเก็บข้อมูล โดยในกรณีที่ผู้ขอสินเชื่อได้รับการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อบัตรเครดิต ธนาคารพาณิชย์จะจัดเก็บเอกสารไว้เป็นหลักฐานและนำข้อมูลป้อนเข้าฐานข้อมูลของลูกค้าธนาคารพาณิชย์ ส่วนผู้ขอสินเชื่อที่ไม่ได้รับอนุมัติ ธนาคารพาณิชย์จะทำลายเอกสารทิ้งและนำข้อมูลป้อนเข้าฐานข้อมูลไว้เพื่อเป็นสถิติของผู้ขอสินเชื่อ (กำพร และ เวกิน, 2545: 24)

ขั้นตอนที่ 7: การแจ้งผลการพิจารณาปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตให้แก่ผู้ขอสินเชื่อได้ทราบ

ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนสุดท้ายสำหรับการพิจารณาปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ โดยธนาคารพาณิชย์จะแจ้งผลการพิจารณาปล่อยสินเชื่อบัตรเครดิตให้แก่ผู้ขอสินเชื่อได้ทราบ และในกรณีที่ผู้ขอสินเชื่อได้รับการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อบัตรเครดิต ธนาคารพาณิชย์จะจัดส่งบัตรเครดิตให้แก่ผู้ขอสินเชื่อ บัตรเครดิตดังกล่าวจะมีชื่อและนามสกุลของผู้ได้รับอนุมัติสินเชื่อบัตรเครดิต หมายเลขบัตรเครดิต ชื่อธนาคารพาณิชย์ เดือนปีที่เริ่มใช้บัตร และเดือนปีของการหมดอายุใช้บัตร ปรากฏด้านบนของบัตรเครดิต ส่วนด้านล่างของบัตรเครดิตจะมีแถบแม่เหล็กคาดยาวตามแนวนอน และมีแถบลายมือชื่อที่จะให้ผู้ได้รับอนุมัติบัตรลงลายมือชื่อ (สุรเชษฐ, 2541:24)